

УДК 330.131.7

Методологічні підходи до управління ризиками

Проскура В.Ф.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту та управління економічними процесами
Мукачівського державного університету

Білак Р.Г.

магістр з менеджменту

У статті наведено авторське розуміння процесу управління ризиком, перераховано основні принципи, якими керуються при розробці та реалізації стратегії управління ризиками на підприємстві. Запропоновано власну розробку алгоритму оцінки ризиків та охарактеризовано особливості окремих елементів блок-схеми комплексної оцінки ризиків. Звернуто увагу на відмінності у проведенні якісного та кількісного аналізу ризиків, визначено особливості методики їх проведення. Значна увага приділена визначенню переваг і недоліків основних методів оцінки ризиків, перераховано методи мінімізації ризиків, наведено коротку їх характеристику та як результат узагальнено визначення терміну «ризик». Особлива увага звернута на сучасну трансформацію підходу до оцінки ймовірності ризику із фінансовоорієнтованого на кадроорієнтований та роль людського чинника у загальній системі управління ризиками на підприємстві.

Ключові слова: ризик, ризик-менеджмент, управління ризиками, страхування ризиків, диверсифікація.

Проскура В.Ф., Білак Р.Г. МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К УПРАВЛЕНИЮ РИСКАМИ

В статье приведено авторское понимание процесса управления риском, перечислено основные принципы, которыми руководствуются при разработке и реализации стратегии управления рисками на предприятии. Предложено собственную разработку алгоритма оценки рисков и охарактеризованы особенности отдельных элементов блок-схемы комплексной оценки рисков. Обращено внимание на различия в проведении качественного и количественного анализа рисков, определены особенности методики их проведения. Значительное внимание уделено определению преимуществ и недостатков основных методов оценки рисков, перечислено методы минимизации рисков, приведено краткую их характеристику и как результат обобщено определение термина «риск». Особое внимание обращено на современную трансформацию подхода к оценке вероятности риска с финансовоориентированного на кадроориентированный и роль человеческого фактора в общей системе управления рисками на предприятии.

Ключевые слова: риск, риск-менеджмент, управление рисками, страхование рисков, диверсификация.

Proskura V.F., Bilak R.G. METHODOLOGICAL APPROACHES TO RISK MANAGEMENT

In this article the author's understanding of risk management are the main principles that guide the development and implementation of risk management strategies in the enterprise. A developing its own risk assessment algorithm and describes features of individual elements flowchart comprehensive risk assessment. Attention is paid to the differences in qualitative and quantitative risk analysis, the peculiarities of their methods. Much attention is given to determine the advantages and disadvantages of methods for assessing the risks listed methods of minimizing risk are their short description and as a result of generalized definition of "risk". Particular attention is paid to the modern transformation approach to assessing the probability of risk risk-based personnel-oriented on the role of the human factor in the overall risk management system in the enterprise.

Keywords: risk, risk management, insurance risk, diversification.

Постановка проблеми. Підприємства, на яких проблемі визначення та запобігання виникнення ризикових ситуацій приділяється достатньо уваги, як правило, працюють більш стабільно і з вищими прибутками, ніж підприємства, на яких питанням ризику належної уваги не приділяється. Визначення причин та прогнозування наслідків ризиків, а також їх природи, джерел необхідно перш за все для прийняття ефективних управлінських рішень. Проблема управління ризиком

не є особистою, тобто вона не постає тільки перед керівництвом підприємства лише час від часу і при прийнятті окремих управлінських рішень. Оцінка ступеня ризику та розробка перспективних програм його зниження є частиною щоденної управлінської роботи, однією з функцій управління підприємством поряд з управлінням фінансами, кадрами, якістю. Особливої актуальності ця проблема набуває в сучасних умовах нестабільної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки питанням запобігання виникнення ризикових ситуацій, або зменшенню негативного їх впливу на фінансово-господарську діяльність підприємства приділялась значна увага. Дослідженням даної тематики присвячені друковані праці таких зарубіжних та вітчизняних вчених як Старостіна А.О., Балабанов І., Писаревський І.М., Стешенко О.Д., Уткін Є.Л., Чернова Г.В., Малашихіна М.М., Лапуста М., Мінаєва Є.С. та ряду інших, праці яких присвячені дослідженню сутності ризику, визначенню факторів і причин його виникнення, характеристиці методів оцінки ступеня ризику.

Неефективність трансформаційних процесів в економіці України в деякій мірі пояснюється відсутністю дієвих теоретичних і практичних доробок щодо управління ризиком господарської діяльності. На жаль, до цього

часу відсутня ефективна комплексна система оцінки та управління ризиками на підприємстві, недостатньо досліджені та висвітлені практичні аспекти управління господарським ризиком із врахуванням сучасних досягнень провідних країн світу та галузевої специфіки сучасних вітчизняних підприємств, діяльність яких орієнтована переважно на співпрацю із закордонними партнерами. На даний момент часу існує нагальна потреба у створенні комплексної системи управління господарським ризиком, яка адаптована до сучасних тенденцій розвитку економіки України.

Мета статті (постановка завдання). В економічній літературі з'явилося багато публікацій у яких автори вважають, що ризик-менеджмент – це сукупність управлінської стратегії і прийомів фінансового менеджменту в діяльності підприємця, тобто ризик-менеджмент являє собою частину фінансового

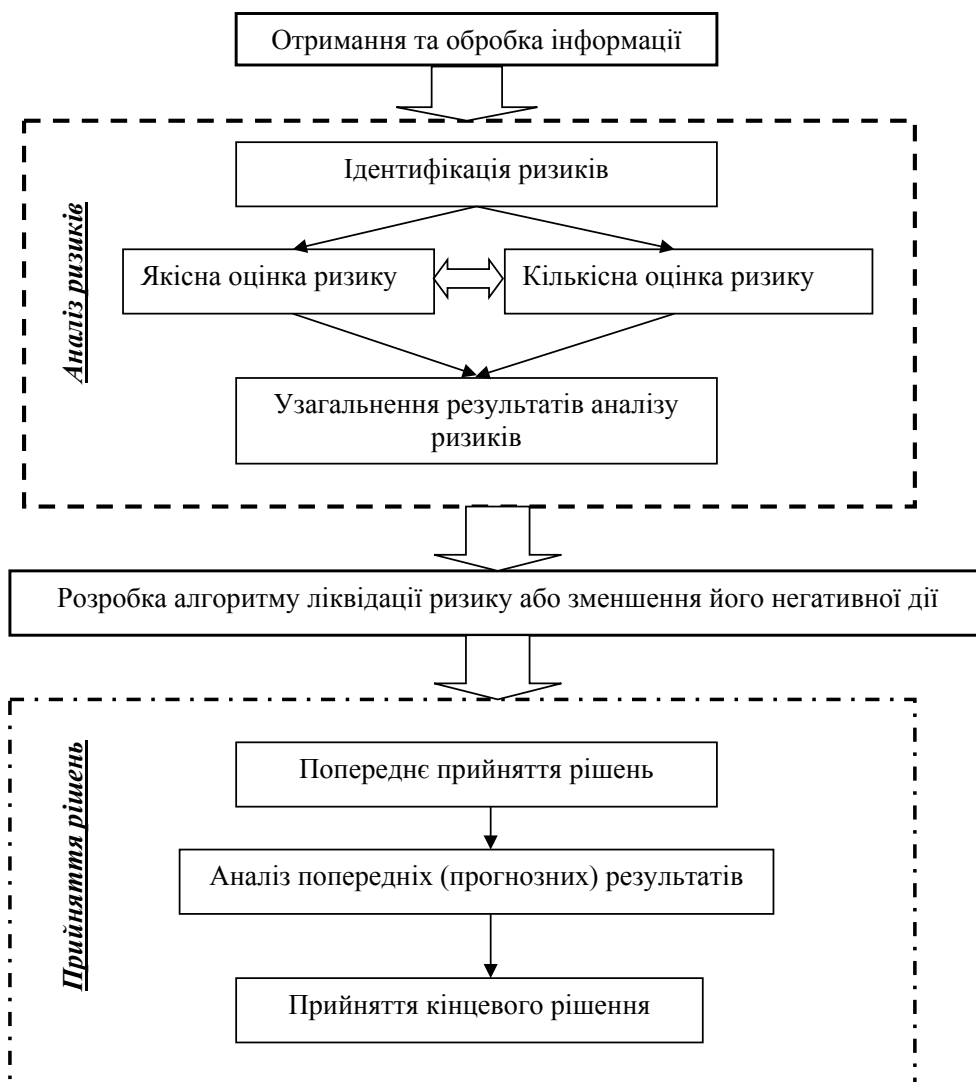

Рис. 1. Блок-схема комплексної оцінки ризиків

менеджменту [1]. Такої ж думки дотримуються і ті, хто визначає ризик-менеджмент як систему оцінки ризику, управління ризиком і фінансовими відносинами в процесі ведення бізнесу [6]. На нашу думку, таке трактування є дещо обмеженим і потребує більш глибокого дослідження та висвітлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ми притримуємося думки, що управління ризиком – це процес прийняття управлінських рішень, які мінімізують несприятливий вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на підприємство, а також знижують збитки, викликані випадковими подіями. Причому, мінімізація можливого несприятливого впливу є пріоритетним завданням, вирішення якого не дозволяє виникнути ситуації, коли підприємство стикається з фінансовими збитками та іншими втратами. Таким чином, управління ризиками потрібно розглядати у більш широкому розумінні ніж як один з методів фінансового менеджменту.

Управління ризиком базується на результатах оцінки ризику, техніко-технологічному і економічному аналізі потенціалу та середовища функціонування діючого підприємства, а також на прогнозуванні нормативної бази

господарювання, економіко-математичних методах, маркетингових та інших дослідженнях. Окрім того, управління ризиками включає в себе розробку стратегії і тактики.

До основних принципів, необхідних при розробці та реалізації стратегії управління ризиками на підприємстві, відносять: системність, безперервність, баланс відповідальності та ініціативи, поєднання аналітики і ризикової евристики, багатоваріантність, проактивність.

Сучасні дослідники пропонують різні алгоритми оцінки ризиків. Узагальнивши їх досвід, ми пропонуємо (як один із варіантів) наступний алгоритм (рис. 1).

На стадії «Отримання та обробка інформації» проводиться вибір факторів ризику, вплив яких на діяльність підприємства потрібно зменшити. Основна мета «аналізу ризику» – встановити гранично допустимий ризик для певного виду випадків, а для досліджених і відомих факторів ризику – значення гранично допустимих значень ризику. Кількісний та якісний – це два основних види аналізу ризиків. На основі отриманої інформації проводиться якісний і кількісний аналіз ризиків.

На рисунку 2 наведено процедури, які застосовуються при аналізі ризиків.

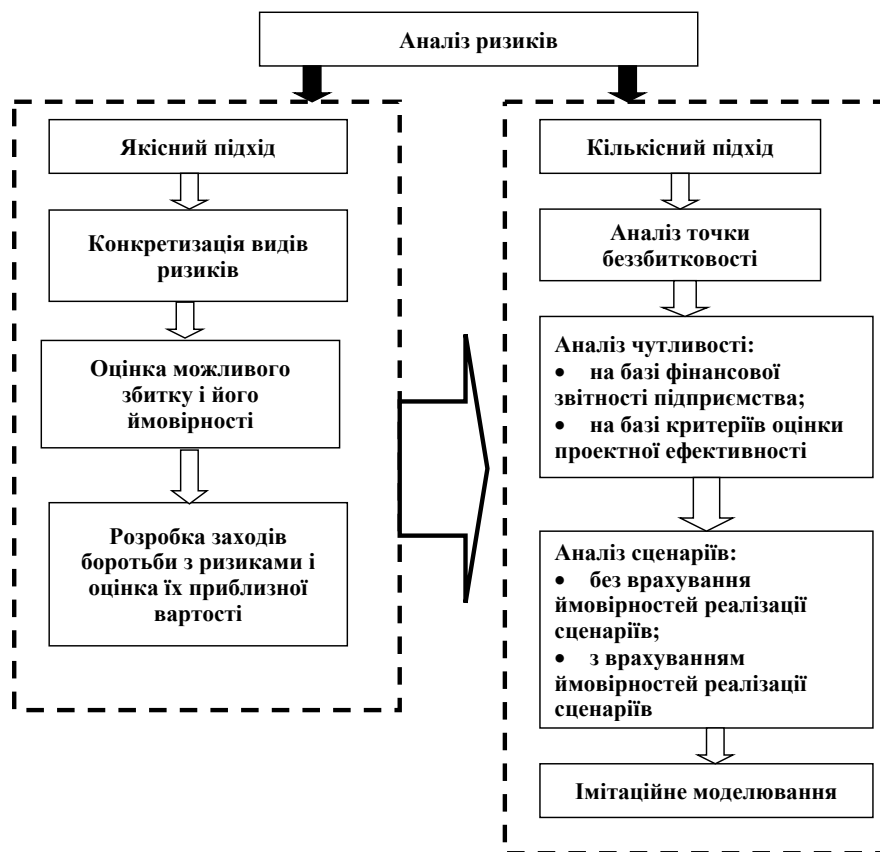

Рис. 2. Процедура аналізу ризиків

Основна специфічна особливість якісного підходу в дослідженні ризиків полягає в тому, що спочатку проводиться ідентифікація ризиків, а потім вартісна оцінка наслідків ризику і розроблених заходів боротьби з ними. Якісний аналіз повинен проводитися на стадії розробки бізнес-плану.

Кількісний аналіз, який базується на інструментарії теорії ймовірності та математичної статистики, складається в числовому вимірі з впливу змін ризикових факторів проекту на зміну ефективності проекту і спирається на базисний варіант бізнес-плану проекту та проведений якісний аналіз [8].

Основні методи якісного аналізу наведені в таблиці 1, кількісні методи аналізу представлені в таблиці 2.

За ідентифікацію всіх можливих ризиків відповідає якісний аналіз, який визначає фактори ризику, послідовність робіт, при виконанні яких виникає ризик і т.д.

За виявлення розміру збитку від різних підвидів ризику відповідає кількісний аналіз,

який виявляє причини, джерела ризику і величину ймовірних наслідків.

На нашу думку, саме система контролю і діагностики банкрутства близька до дослідження та оцінки фінансових ризиків, оскільки за основу беруться всі аналогічні фінансово-економічні показники, що визначають «здоров'я підприємства». В даний час найбільш поширеним є: двофакторна модель, коефіцієнти Альтмана, чотирифакторна модель Таффлера, експертні оцінки, доцільність витрат, аналітика.

Однак для оцінки величини та ймовірності ризику використання тільки математичного апарату, обумовленого набором вихідного інформаційного потоку, мало.

Переваги та недоліки даних методів представлені у табл. 3.

Статистичний спосіб оцінки ризиків вивчає інформаційний масив збитків і прибутків даного підприємства, визначається розмір і частота ризикового випадку. На основі виявленої закономірності визнача-

Таблиця 1

Основні якісні та кількісні методи аналізу

Метод	Суть методу	Особливості методу
Якісні методи аналізу ризиків		
Конкретизація видів ризиків	Передбачає збір та детальне вивчення інформації про майбутній «проект»* та притаманні йому ризику	Вимагає часових і фінансових затрат на отримання інформації
Метод аналогій	Передбачає порівняння за рядом ознак майбутнього «проекту» з раніше втіленими «проектами».	Вимагає повноти інформації для розуміння ступеня її застосовуваності у конкретній ситуації
Причинно-наслідковий аналіз	Передбачає евристичне виділення ризикових подій, формальний логічний аналіз їх можливих причин і розробку антикризових заходів	Застосовується на передінвестиційній стадії, стимулює пошук варіантів підвищення надійності «проекту» в цілому
Метод «Події - наслідки»	Передбачає поділ «проекту» на елементи і виявлення ризиків для кожного з них.	Застосовується для виявлення специфічних ризиків..
Методи, що поєднують кількісний і якісний аналіз		
Метод експертних оцінок	Центральною фігурою цього методу являється експерт, що проводить оцінку за допомогою логічних і математико - статистичних методів	Перевагою даного методу являється відсутність необхідності в точних вихідних даних і дороговартісних програмних засобах, для обліку впливу різноманітних факторів використовується досвід експерта
Створення профілю ризиків або карти ризиків	Передбачає оцінку ризиків «проекту» за рядом параметрів і відображення їх на групі відповідних шкал. Отриманий «профіль» порівнюється з «еталонним»	Являється інструментом візуалізації структури ризиків і оцінки відповідності проекту політиці організації у сфері ризику

* Маються на увазі різні види (проект угоди, інвестиційний проект, проект співпраці та ін.)

ється прогноз перспективного стану системи.

Експертні оцінки дозволяють, узагальнюючи думки фахівців про ймовірність збитків, отримати величину допустимого ризику або величину втрат. Експерту пропонується з переліку можливих оцінити ймовірність настання ризиків, використовуючи певну шкалу від 0 (несуттєвий ризик), до 100 (ризикова ситуація настане обов'язково). Потім визначається суперечливість оцінок за допомогою коефі-

цієнта конкордації або іншої методики, коли максимальна різниця між оцінками двох експертів за видами ризику не перевищує 50:

$$\max |a_i - b_i| \leq 50, \quad (1)$$

де a, b – оцінки експертів.

За участю декількох експертів – попарно порівнюються думки всіх експертів.

Експертна оцінка підприємницького ризику залежить від кваліфікації експертів, що безпосередньо визначає якість прогнозу і управлінського рішення.

Таблиця 2

Основні кількісні методи аналізу

Метод	Суть методу	Особливості методу
Коригування норми дисконтування	Передбачає збільшення ставки дисконтування відповідно до сукупності ризиків, що впливають на «проект»	Не враховує зміни рівня ризику в ході реалізації «проєкту»
Метод достовірних еквівалентів	Передбачає експертне коригування грошових потоків залежно від суб'єктивної оцінки рівня ризику, пов'язаного з отриманням цих грошових потоків	Небезпека методу полягає в тому, що не існує обґрунтованих методів розрахунку безризикових еквівалентів, а також суб'єктивністю експертної оцінки
Аналіз показників ефективності та динаміки грошового потоку	Передбачає розгляд запасу міцності проєкту, виявляється відносними показниками	Дає лише агреговану оцінку всіх проєктних ризиків
Аналіз чутливості	За допомогою внесення почергових одиночних змін до техніко-економічних параметрів «проєкту», виявляються ризики, що найбільшою мірою впливають на проєкт	Метод також дозволяє оцінити ступінь відхилення параметра, при якому «проєкт» стає збитковим.
Метод сценаріїв	За допомогою одночасного внесення змін до низки техніко-економічних параметрів, формуються альтернативні базовому сценарію розвитку «проєкту»	Застосування цього методу на відміну від аналізу чутливості усуває обмеження по кількості факторів.
Імітаційне моделювання	Передбачає побудову фінансової моделі і багаторазовий розрахунок сценаріїв «проєкту», що розраховуються з урахуванням кореляції зв'язків між його параметрами	Метод складний у використанні, необхідне застосування спеціального програмного забезпечення, а також проведення додаткових досліджень

Таблиця 3

Переваги і недоліки основних методів оцінки ризиків

Основні підходи	Недоліки	Переваги
Аналіз статистичних даних	Проблеми формування статистичних даних; не вся інформація піддається статистичній обробці; висока ресурсоемність.	Ймовірність виникнення втрат достовірно вимірюється
Обробка думок експертів	висока суб'єктивність	аналізуються дані, в т.ч. ті, що не піддаються обробці статистичним інструментарієм
Математичне моделювання	складність первинного застосування методу	ранжування припущень та констант; низькі затрати часу

Серед найбільш поширених методів отримання експертних оцінок можна виділити: метод «Делфі» (за допомогою опитувань, інтерв'ю, мозкових штурмів домагаються максимальної однастайності експертів при визначенні управлінського рішення), метод «Снігової кулі» (розгляд всіх можливих альтернатив, і ймовірностей, що призводить до лавиноподібного збільшення інформаційного потоку), метод «Дерева цілей» (структуризація мети до рівня робіт прогнозованих і керованих), метод «Комісії круглого столу» (обговорення кількох поглядів на проблему з метою винесення найбільш правильного рішення), метод евристичного прогнозування (на основі евристичних прийомів і логічного аналізу прогнозу моделі побудова і подальше усічення дерева пошуку експертної оцінки), матричний метод (розглядається з позицій аналізу доцільності витрат, побудови кривої ризиків або аналогій).

Таким чином, існує сукупність методів визначення ймовірності втрат, які дозволяють зробити приблизну оцінку загального обсягу ризиків для підприємства.

Підприємство, здійснюючи свою діяльність, може відмовитися від реалізації того чи іншого рішення, пов'язаного з ризиками, причому дані методи можуть застосовуватися щодо значних ризиків як на стадії попереднього опрацювання рішення, так і в процесі діяльності як коригуючий вплив в разі несанкціонованого зростання ризиків.

На сьогоднішній день існує велика кількість методів мінімізації ризику. Основні способи мінімізації ризиків наступні: ухилення від ризику; розподіл ризику між учасниками; страхування ризику; самострахування; диверсифікація; лімітування; здійснення альтернативного планування; створення гнучкої структури виробництва; створення резервних фондів; моніторинг інформації; навчання і тренування; застосування гнучких технологій.

Страховання є одним з основних методів управління ризиками, що зумовлені негативним впливом зовнішнього навколишнього середовища, причому, як правило, страхуються ті ризики, які виникають як результат впливу макросередовища і не піддаються управлінню. Знижуючи можливий збиток, страхування дозволяє стабілізувати доходи підприємства і уникнути негативного впливу зовнішнього середовища. Також підприємство може скористатися в разі настання ризикової події створеними резервами (самострахування).

Суть методу страхування полягає в поділі відповідальності за результат управлінського

рішення, при якому ризикова діяльність не виражається в серії нових збитків. Основними напрямками тут є диференціація і лімітування.

Диференціація має на увазі повторюваність основних елементів системи, що забезпечують конкурентні переваги, і, при цьому, є критичними з позиції ймовірності ризику. Просторовий розподіл джерел виникнення збитків дозволяє отримати бажаний рівень ризику для систем життєзабезпечення підприємства або для продовження функціонування.

Лімітування, як інструмент зниження ризиків, призначений для нівелювання піків господарської діяльності підприємства, дозволяє встановити економічно обґрунтовані межі функціонування систем підприємства. Лімітування знаходить відображення в плануванні діяльності підприємства, як ситуаційний план дій в різних ситуаціях, обумовлених економічними факторами (вартість сировини, енергоносіїв, зміни попиту на продукцію підприємства і ін.).

Ефективними методами управління ризиками є розподіл ризику, резервування коштів, хеджування.

Розподіл ризику (можливої шкоди) проводиться між учасниками господарської діяльності таким чином, що кожен учасник відповідає за «своїм» ризиком, а можливі втрати кожного учасника, таким чином, стають не критичними.

Резервування грошових коштів, або ж їх мобілізація на покриття можливих збитків, що залишаються всередині підприємства і призначені для формування резервів різного роду, не дозволяють розподілити відповідальність за управлінськими рішеннями з іншими учасниками господарської діяльності, але дозволяють забезпечити ритмічність функціонування підприємства в разі збільшення негативного впливу зовнішнього навколишнього середовища.

Хеджування, тобто страхування від можливих втрат через цінові ризики за допомогою укладення рівноважної угоди за рівною, але протилежною позицією на іншому ринку дозволяє в достатній мірі убезпечити підприємство від кон'юнктурних коливань цін.

Проте кожен з вищеперерахованих методів зниження ризиків має також і недоліки (табл. 4).

Таким чином, використання методів зниження ризиків діяльності підприємства дозволяє ефективно оцінювати ризик і підвищувати рівень доходу та прибутку, однак це потребує всебічної та комплексної оцінки і достовірних прогнозів з розвитку.

Таблиця 4

**Основні недоліки
методів зниження ризиків**

Методи зниження ризиків	Недоліки
Розподіл ризику	Можливе зниження рівня доходу
Страховання ризику	Витрачання коштів, обмеженість застосування
Резервування коштів	Низьке покриття збитків
Хеджування	Тільки цінові ризики
Використання методу приватних ризиків	Обмеженість застосування даного методу
Диверсифікація	Зниження доходу
Лімітування	Зниження доходу
Уникнення	Втрата доходу

Перераховані вище способи зниження ризиків дозволяють підприємствам більш стабільно функціонувати в сучасних умовах динамічно мінливої економіки України.

Однак всі перераховані методи починають працювати тоді коли ризик реалізувався (або обов'язково повинен реалізуватися) у збитках і втратах. Такий підхід до побудови ефективної системи управління ризиками не відповідає принципу проактивності: не потрібно закладати в кошторис витрат підприємства витрати на усунення наслідків ризику, потрібно закладати витрати на недопущення виникнення ризику. При такому підході превентивні та адекватні заходи дозволяють знизити витрати на ризик, а також вибрати оптимальний рівень ризику, який визначається мінімальними витратами (рис. 3).

Отже, ризик – це економічна категорія, що характеризує можливість відхилення фактичного стану від запланованого під впливом невизначеності у господарських відносинах. Сучасна економічна література з теорії ризиків характеризується неоднозначністю у трактуванні рис, властивостей та елементів ризику, в розумінні його змісту, співвідношенні об'єктивних і суб'єктивних сторін. Поняття «ризик» в даний час не є сталим, а сам термін «ризик» пройшов досить тривалий історичний період розвитку. До того ж існування

невизначеності і ризику є невід'ємним компонентом підприємницької діяльності. На сьогодні немає однозначного розуміння сутності ризику. Це пояснюється, зокрема, багатоаспектністю цього явища, а також безліччю різних, а іноді протилежних реальних основ.

Таким чином, можна розглядати термін «ризик» як економічну категорію, що визначається, з одного боку, як загроза того, що підприємство зазнає втрат у вигляді додаткових витрат або отримає доходи нижчі за ті, на які воно розраховувало, а з іншого – як небезпека можливої втрати ресурсів або недоотримання доходів у порівнянні з плановим варіантом, який розрахований на раціональне використання потенціалу підприємства.

Отже, при розробці та реалізації управлінських рішень з мінімізації наслідків впливу чинників невизначеності формується ризик отримати помилку «першого» або «другого роду». Помилка «першого роду» полягає в недосягненні планових показників діяльності підприємства, що виражається в планових витратах, але недоотриманні доходів. Помилка «другого роду» полягає в перевищенні планових показників діяльності підприємства, що виражається в непропорційному збільшенні витрат у порівнянні зі зростанням доходів. Помилка «першого роду» формується як результат зміни ринкової кон'юнктури, а помилка «другого роду» є результатом непрофесіоналізму системи управління підприємством.

Сучасні підходи до вирішення проблем, пов'язаних з ризиком господарської діяльності, не в повному обсязі відображають роль і значення людини в системі управління ризиками підприємства. Мотиваційні, управлінські, професійно кваліфікаційні, соціально-психологічні, фізіологічні ризики, зумовлені участю

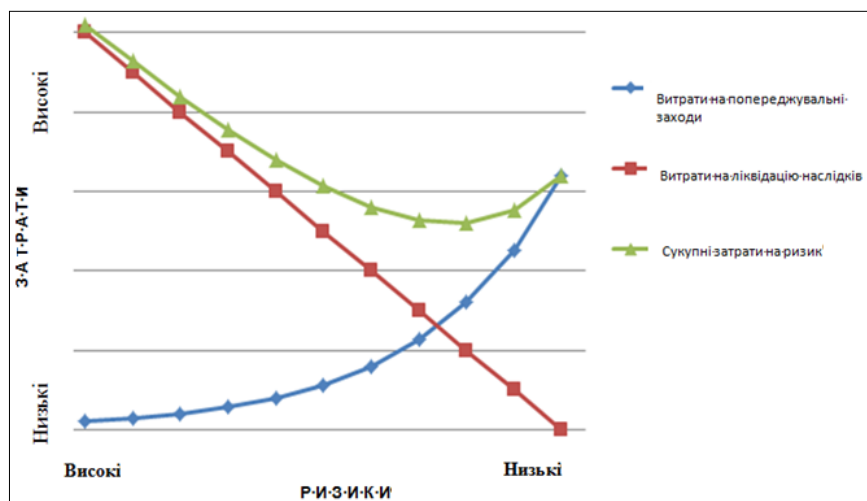

Рис. 3. Витрати на ризик

людини у виробничо-господарській діяльності підприємства, найчастіше є єдино реальними ризиками.

Отже, ризик визначає можливість відхилення, тобто неспівпадіння запланованого і фактично одержуваного результату рішення, що зумовлюється наявністю певної кількості обмежень мотиваційного, управлінського, професійно-компетентнісного, соціально-психологічного і фізіологічного характеру.

Таким чином управління ризиками – це моделювання можливості відхилення, тобто неспівпадіння запланованого і фактично одержуваного результату рішення, що зумовлюється дією певних обмежень мотиваційного, управлінського, професійно компетентнісного, соціально-психологічного і фізіологічного характеру.

Розгляд категорій «ризик» і «управління ризиком» з даних позицій дозволяє трансформувати підхід до оцінки ймовірності та наслідків ризику з фінансовоорієнтованого на кадровоорієнтований. Базовим елементом сучасної системи управління є людина – джерело і власник інтелектуального потенціалу, причому більша частина отриманого економічного ефекту підприємства стає результатом застосування загальнонаукових, нормативних і дескриптивних знань. Особливі властивості економічного знання в інтелектуальному потенціалі людини полягають в тому, що на відміну від загальнонаукових, вони розглядають досить вузький діапазон штучних систем і діяльність людини як економічного агента, разом з тим і з тих же причин захоплюють більш широку область, ніж традиційні технологічні та галузеві знання.

Людський потенціал – це здатність пропонувати неочевидні рішення, він джерело оновлення і прогресу. Головне призначення людського потенціалу підприємства – створення і вдосконалення ефективної системи управління, що забезпечує розширення підприємства, підвищення його конкурентоспроможності, інгібування ризиків виробничо-господарської діяльності. Одним з основних показників людського потенціалу підприємства є здатність адаптуватися до змін зовнішнього навколишнього середовища, інвертувати знак впливу з негативного на позитивний, перетворювати загрози в можливості.

При якісному управлінні максимальна сума прибутку від інвестицій в людський потенціал майже втричі перевищує прибуток від інвести-

цій в основні фонди підприємства. Дослідження залежності продуктивності праці від освіти показало, що при десятивідсотковому підвищенні рівня освіти продуктивність зростає на 8,6%. При такому ж збільшенні акціонерного капіталу продуктивність зростає на 3-4% [2].

Розвиток людського капіталу підприємства відбувається через навчальні програми та програми підготовки і підвищення кваліфікації, що підвищує конкурентоспроможність працівників, дозволяє отримати навички системного управління, коли підприємство розглядається не як моноструктура, а як елемент системи вищого рівня. При такому підході до формування людського капіталу керівник підходить до управління підприємством з позиції теорії стейкхолдерів – зацікавлених сторін.

При досягненні цілей діяльності організації слід брати до уваги різноманітні інтереси різних зацікавлених сторін, які будуть представляти якийсь тип неформальної коаліції. Між ними можуть існувати різні відносини. Однак усіх стейкхолдерів можна розглядати як єдине суперечливе ціле, рівнодіюча інтересів частин якого буде визначати траєкторію розвитку організації, яка, як правило, спрямована на отримання прибутку.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Враховуючи сучасне розуміння процесу управління ризиком як частини стратегічного управління організацією, приходимо до висновку, що на сучасному підприємстві система управління ризиками не просто повинна бути як така, а органічно інтегруватися в систему планування та управління підприємством.

Наявність системи управління ризиками на підприємстві дасть можливість ідентифікувати наявні ризики, визначити рівень небезпеки та застосовуючи певні методи і техніку управління ризиками зменшити їх негативний вплив на фінансово-господарську діяльність підприємства. На даний час проходить трансформація підходу до оцінки ризику та організації створення системи запобігання ризикам із фінансовоорієнтованої на кадровоорієнтовану, що підкреслює визначальну роль людини у загальній системі управління.

Подальші дослідження будуть спрямовані на розробку практичних рекомендацій щодо створення системи управління ризиками на підприємстві та застосування певних методів та техніки управління ризиком в залежності від його рівня та виду.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом / И. Т. Балабанов. – М.: Финансы и статистика, 1995. – 384 с.
2. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія / В. В. Вітлінський, П. І. Великоіваненко. – К. : КНЕУ, 2004. – 480 с.
3. Гранатуров В. М. Аналіз підприємницьких ризиків: проблеми визначення, класифікації та кількісні оцінки: монографія / В. М. Гранатуров, І. В. Литовченко, С. К. Харічков ; за наук. ред. В. М. Гранатурова. – Одеса : Ін-т проблем ринку та екон.-екол. досліджень НАН України, 2003. – 164 с.
4. Гранатуров В. М. Ризики підприємницької діяльності: проблеми аналізу / В. М. Гранатуров, О. Б. Шевчук. – К. : Державне вид.-інф. агентство «Зв'язок», 2000. – 150 с.
5. Іртищева І. О. Методичні підходи до визначення рівня інвестиційної привабливості галузі, підприємства / І. О. Іртищева, М. І. Стегней, М. І. Паук // Вісник ХНАУ ім. В. В. Докучаєва, Серія «Економічні науки» № 5. – 2014. м. Харків. – С. 15-25.
6. Управління підприємницьким ризиком / [за заг. ред. д.е.н. Д. А. Штефаніча]. – Тернопіль : «Економічна думка», 1999. – 224 с.
7. Уткін, Е. Л. Курс менеджменту: підручник / Е.Л. Уткін. – К.: Освіта, 1998. – 448 с.
8. Чиченова М.В. Инвестиции: уч. пос. для вузов. – М. : КНОРУС, 2007. –174 с.